

a llegim

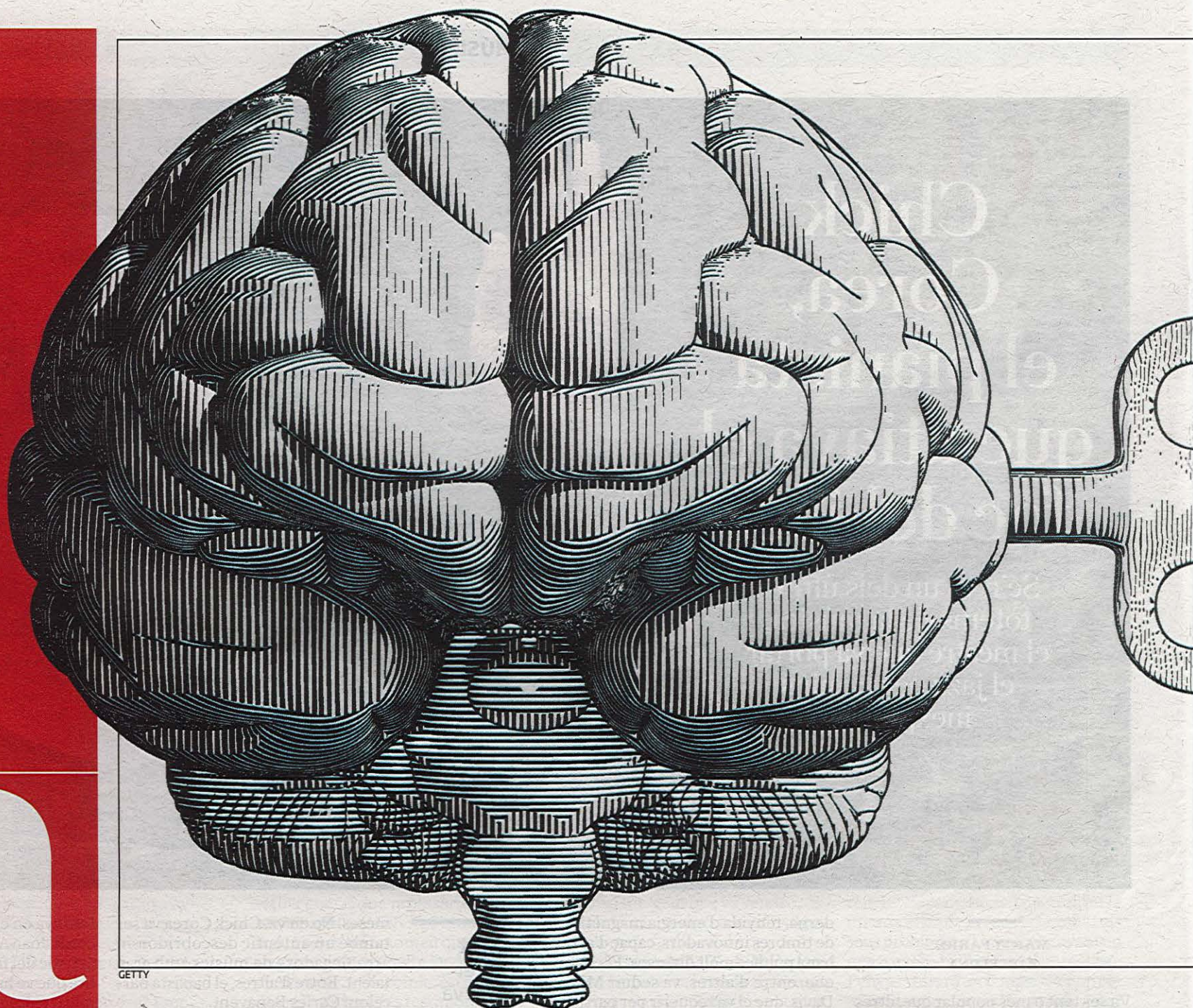
46-47

● Entrevista a Maria Barbal, guanyadora del premi Josep Pla ● Les cartes entre Mercè Rodoreda i Anna Murià

48-49

● Milena Busquets publica 'Gemma' ● Quins llibres s'haurien de llegir als instituts, es demana Vicenç Pagès Jordà

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Tota filosofia incita a pensar, ja sigui per qüestionar aspectes de l'ordre social hegemònic o per enfortir-los. Qüestions com la identitat, l'amor i l'educació són encara recurrents en el pensament contemporani, si bé durant les últimes dècades s'hi han afegit conceptes com el de societat líquida (Zygmunt Bauman), hipermodernitat (Gilles Lipovetsky) i la superació dels gèneres a través d'idees com la construcció social de la identitat (Judith Butler) o la neutralitat del cibernorg (Donna Haraway). Entre els temes que han anat adquirint presència hi ha la crisi climàtica, el respecte a la biodiversitat, la involució de la democràcia, el posthumanisme i la importància de les cures.

Redefinir l'amor Superar la "misèria sentimental"

La sociòloga franco-israeliana Eva Illouz (Fes, 1961) ha dedicat bona part de la seva trajectòria a investigar com ha canviat el concepte d'amor. "Quan ara ens endinsem en una relació amorosa entrem en un territori del tot incert, perquè no sabem quina és la conducta òptima, i aquesta situació no té precedents en la història", afirma en el seu últim assaig, *El fin*

del amor (Katz, 2020). Els models d'amor impulsats per la societat de consum –l'evolució del model burgès del segle XIX– ja no funcionen. En un món on el neoliberalisme s'ha aplicat també a les relacions de parella, el mer "intercanvi d'utilitats entre dues entitats" genera "misèria sentimental". Byung-Chul Han (Seül, 1959) determina a *La agonía del Eros* (Herder, 2014) que una de les grans amenaces de l'amor en el món contemporani és "la desaparició de l'altre". "Vivim en una societat que es fa cada vegada més narcisista –explica–. La libido s'inverteix, sobretot, en la pròpia subjectivitat".

Crisi climàtica

La necessitat d'un Green New Deal, segons Naomi Klein

"Hem d'aconseguir enterrar el capitalisme neoliberal dels últims 25 anys perquè xoca directament amb el que cal fer per combatre el canvi climàtic", explicava Naomi Klein (Mont-real, 1970) quan va presentar *Això ho canvia tot* (Empúries/Paidós, 2015) a Barcelona. Entre les pri-

oritats que considerava llavors hi havia "la reducció de les emissions de diòxid de carboni", "invertir més en l'esfera pública: en transports públics, però també en energies renova-

PER
COMBATRE
EL CANVI
CLIMÀTIC,
CAL
ENTERRAR
EL CAPITALISME
NEOLIBERAL, OPINA
NAOMI
KLEIN

bles", i lluitar "contra la privatització". Ara a *En flames* (2021) defensa la necessitat imminent d'un pacte per a la conversió ecològica, un Green New Deal. "Al rellotge climàtic se li esgota el temps", afirma.

Cap al posthumanisme L'expansió de la tecnologia: oportunitat o amenaça?

"Avui dia ja no podem partir acríticament de la centralitat de l'humà", escriu Rosi Braidotti (Latisana, 1954) en el seu llibre més influent, *Coneixement posthumà* (Arcàdia, 2020). La creixent importància de la tecnologia i l'emergència climàtica –que resignifica la natura– no ha de conduir la societat, segons la filòsofa italoaustraliana, cap a una situació apocalíptica. Menys optimista que Braidotti es mostra Éric Sadin (París, 1972), una de les figures més destacades del pensament tecnocrític. En parla a fons a *La siliconització del món* (Caja Negra, 2018) –on adverteix de l'expansió del liberalisme digital– i a *La intel·ligència artificial o el desafiament del segle* (2020). "La humanitat s'està dotant ràpidament d'un òrgan que li permetrà prescindir d'ella mateixa, del seu dret a decidir amb plena consciència i responsabilitat", escriu.

Les cures

Decència i dignitat humanes
"Quan la civilització no es dedica a la cura, no és res", escriu Cynthia Fleu-

10 grans reptes del pensament del segle XXI

Quins grans temes preocupen als filòsofs del present? Les preguntes sobre la redefinició de l'amor, la crisi climàtica, la biodiversitat, el posthumanisme o la identitat han motivat assajos d'autors com Eva Illouz, Naomi Klein, Vinciane Despret, Rosi Braidotti i Harmut Rosa. Aborden un món en crisi, en perpètua transformació, on els drets dels seus habitants estan en perill

♦♦♦♦♦ Jordi Nopca

ry a *Le soin est un humanisme* (Gallimard, 2019). Nascuda a París el 1974, ha estudiat els hospitals per situar-los a l'arrel de la seva filosofia. La vulnerabilitat dels pacients i el dolor dels familiars però també les pressions que rep el personal sanitari han motivat la defensa de les cures, tema que també apareix en l'obra d'Avishai Margalit (Afula, 1939). A *La sociedad decente* (Paidós, 2010) considerava que el concepte de decència –lligat a l'absència d'humiliació– ha d'estar per damunt de l'ideal de justícia. En aquest sentit, Martha C. Nussbaum (Nova York, 1947) també reclama un tractament digne universal, més enllà de les capacitats mentals, del gènere, l'edat i la salut.

La democràcia, en perill

Un món cada vegada més polaritzat i on creix la ultradreta. Amb el creixement de l'extrema dreta i els populismes en diverses parts del món, són molts els pensadors que tematitzen l'amenaça de la democràcia en l'actualitat. El politòleg neerlandès Cas Mudde (Amsterdam, 1967) ha analitzat el fenomen amb rigor a *Ultradreta* (Saldonar, 2020). L'autor es fixa en algunes de les particularitats del present: l'heterogeneïtat dels partits d'ultradreta actu-

als, l'acceptació per part de partits de dreta o fins i tot de l'esquerra per fer-hi coalicions i el suport creixent entre la població (que passa d'una mitjana del 4,7% el 2010 al 7,5% vuit anys després). En relació als reptes d'un món cada vegada més polaritzat, Marina Garcés (Barcelona, 1973) ha escrit *Nova Il·lustració radical* (Anagrama, 2017), en què traça unes quantes possibilitats de futur per acabar amb la "condició pòstuma" que impera en el present, "la consciència [...] que «això» (el capitalisme, el creixement econòmic, la societat de consum, el productivisme, com se'n vulgui dir) és insostenible". Lligat també a la democràcia, el concepte de la llibertat d'expressió ha motivat l'assaig de Daniel Gamper *Las mejores palabras* (Anagrama, 2019).

Una identitat alienada

Acceleració i ressonància: dos conceptes de Harmut Rosa. "Vivim una època extraordinària en què no existeix cap tradició en què puguem basar la nostra identitat, cap marc d'univers significatiu que ens permeti portar una vida que vagi més enllà de la reproducció hedonista", explica Slavoj Žižek a *Como un ladrón en pleno día* (Anagrama, 2020). Un

EL MÓN DIGITAL OMNI-PRESENT FA QUE L'ESTAT JA NO NECESSITI UN 'GRAN GERMA' QUE CONTROLI ELS CIUTADANS

dels autors que s'han preguntat més com el present afecta el nucli identitari humà és Harmut Rosa (Lörrach, 1965). Dos dels conceptes que ha aconseguit popularitzar són el d'acceleració (*Alienación y aceleración*, Katz, 2016) i el de ressonància (*Ressonancia*, Katz, 2020). El creixement i la velocitat actuals, lluny d'augmentar l'eficiència humana, ressonen alienant-nos. En una realitat més complexa, incomprensible i ràpida, l'alternativa que ofereix Josep Maria Esquirol és el replec en la interioritat d'un mateix (*La resistencia íntima*, Quaderns Crema, 2015).

El capitalisme, a examen

Piketty i Mazzucato analitzen la desigualtat i el lliure mercat. Amb la desintegració de la Rússia soviètica, Francis Fukuyama va pronosticar "el final de la història": a partir de llavors, les democràcies liberals occidentals s'imposarien arreu i el dilema entre socialisme i capitalisme quedaria enterrat. Tres dècades després, l'anàlisi exhaustiva del model capitalista per part de Thomas Piketty (Clichy, 1971) va mostrar una desigualtat creixent: "Igual que al segle XIX, per fer-se ric, val més heretar que treballar", explicava arran d'*El capital* (Edicions 62, 2014). També Mariana Mazzucato (Roma, 1968) ha estudiat temes com la contraposició entre el sector públic i el privat (*El Estado emprendedor*, RBA, 2013)

o l'influx de l'economia global (*El valor de las cosas*, Taurus, 2019). "Si les empreses volen un lliure mercat total, endavant, que el tinguin, però que no rebin ni un sol cèntim de l'estat", opina.

El gènere

Una "construcció social" que arrossega una llarga herència

Judith Butler considera que el gènere, lluny de determinar-se a través de trets físics, és una construcció social. A partir d'aquesta visió transformadora, però, han sigut moltes les veus que s'han preguntat com reconstruir aquesta idea, des d'una perspectiva teoricobiogràfica –com fa Maggie Nelson a *Els argonauts* (L'Altra, 2020)–, a través d'una mirada feminista –cas de Rebecca Solnit en nombrosos títols com *Els homes m'expliquen coses* (Angle, 2014)–, a partir d'una mirada a la construcció social i política del concepte –Paul B. Preciado a *Manifesto contrasexual* (ampliat i reeditat per Anagrama el 2019)– o combinant l'aproximació feminista amb la denúncia del racisme, com fa Reni Eddo-Lodge a *Why I'm no longer talking to white people about race* (Bloomsbury, 2017).

Respectar la biodiversitat

Si plantes i animals poguessin parlar, què dirien de nosaltres?

La filosofia de la ciència s'ha fixat en la importància dels organismes no humans. Fins a quin punt el que sabem d'ells està determinat per l'aproximació –i construcció– dels investigadors? Què passaria si animals i plantes poguessin expressar-se? Vinciane Despret (Anderlecht, 1959) ha dedicat diversos llibres a la qüestió, com ara *¿Qué dirían los animales... si les hiciéramos las preguntas correctas?* (Cactus, 2018). L'expert en neurobiologia vegetal Stefano Mancuso (Catanzaro, 1965) ha escrit una constitució sobre *La nació de les plantes*. I Robert MacFarlane (Halam, 1976) ha reivindicat la riquesa de la vida subterrània a *Sota terra* (Angle, 2020).

Un poder a l'aguait

Zuboff i el control creixent de la vida humana

"No m'agradaria sonar melodramàtica, però a la seva manera, el que el poder vol és esclavitzar-nos, i no ho farà a través d'assassinats i de sembrar el terror, sinó amb un somriure". Així de contundent s'expressa Shoshana Zuboff (Estats Units, 1951) al seu últim assaig, *La era del capitalismo de la vigilancia* (Paidós, 2020). "Creiem que la xarxa ens dona accés a tota classe de coneixements –continua–, però algunes de les empreses que hi ha al darrere estan extraient la nostra experiència, convertint les nostres vides en dades i atresorant-les". De la mateixa manera que el capitalisme industrial "va desfigurar el món natural del segle XIX", "l'arquitectura digital omnipresent" fa que l'estat ja no necessiti un Gran Germà totalitari que ho controli tot, perquè ja existeix un Gran Altre, que acumula, des de la virtualitat de la xarxa, un poder hipervigilant que domina la vida pública, laboral i íntima. Prendre consciència de l'amenaça pot ser el primer pas cap al canvi. ♦